Štev. 20. V Ljubljani, 14. maja 1909. II. leto.

UČITELJSKI TOVARIŠ

Glasilo avstrijskega jugoslovanskega učiteljstva

Vse spise, v oceno poslane knjige itd. je pošiljati samo na naslov:
Uredništvo Učiteljskega Tovariša v Idriji.
Rokopisov ne vračamo.
Vse pošiljatve je pošiljati **franko.**

Učiteljski Tovariš izhaja vsak petek popoldne.
Ako je ta dan praznik, izide list dan pozneje.
Vse leto velja . . . 8 K
pol leta . . . . . 4 „
četrt leta . . . . . 2 „
posamezne številke po 10 h.

Za **oznanila** je plačati od enostolpne petit-vrste,
če se tiska enkrat . . 14 h
„ „ „ dvakrat . . 12 „
„ „ „ trikrat . . 10 „
za nadaljna uvrščenja od petit-vrste po 8 h.
Oznanila sprejema Učiteljska tiskarna (telefon št. 118).

Za reklamne notice, pojasnila, poslana, razpise služb je plačati po **20 h** za petit-vrsto.
Priloge poleg poštnine **6 K.**

Naročnino, reklamacije, to je vse administrativne stvari je pošiljati samo na naslov:
Upravništvo Učiteljskega Tovariša v Ljubljani, Gradišče št. 2.
Poštna hranilnica št. 53.160.
Reklamacije so proste poštnine.

14. maj 1869.

(Dalje.)

Za avstrijsko ljudsko šolstvo ne smatramo konkordatske dobe za kako posebno veliko zlo, temveč prepričani smo, da je bil ravno konkordatski zakon prvi pogoj in glavni vzrok, da je avstrijsko šolstvo dobilo že pred štiridesetimi leti tako popoln zakon, kakršnega ni imela nobena država in kakršnega tudi zamanj iščemo danes po raznih modernih deželah. Zgodovina, ta resnična učiteljica življenja, nam jasno in temeljito priča, da vsaki reakciji, in naj bo še tako huda, še tako brutalna, hodi za petami prevrat na boljše, prevrat na svetlejše. Prič je več kakor dovolj tako v preteklosti kakor v sedanjosti. In tega naravnega razvoja ne zadrži nobena človeška moč, zakon narave je pač tak, ne pozna človeške volje.

Prepričani smo, da bo ravno natančneje spoznavanje te konkordatske dobe rodilo tudi pri nas na Slovenskem mnogo dobrih sadov. Zato pozivljamo vse slovensko učiteljstvo, ki se zaveda svojega vzvišenega poklica, bodisi tega ali onega nazora — umevno je, da tu ne pridejo v poštev „koritarji“ — proučujte to dobo, in ne bo daleč čas, ko se snidemo v složnem delu na edino pravem potu, ki vodi do edine prave vzgoje — n a z a j k n a r a v i!

* * *

Konkordatska šola je v strogem pomenu besede posnela skoro doslovno vse točke šolskega zakona iz l. 1805., znanega pod imenom „Politische Schulverfassung“, le s to razliko, da se je cerkveni vpliv podvojil. Verski moment, je bila os, okrog katere sta se sukala ves pouk in vsa vzgoja. Vodstvo verske odgoje na vseh šolah je bilo podrejeno škofijstvu, ki je imelo pravico imenovati dotične učitelje-katehete, a svetni učitelji, ki so hoteli poučevati verouk, so morali imeti takozvano dovoljenje — m i s s i o c a n o n i c a.*) Vrhovno nadzorstvo nad učiteljstvom je izvrševala cerkvena oblast, vera in nravnost učitelja je morala biti vzorna, ker drugače mu je pretila „modra pola“. In kam privede taka vnema, dokazuje prav dobro ukaz nauč. ministrstva z dne 20. avgusta 1856 — izdan specialno za Galicijo — da naj se učiteljstvo kolikormogoče ogiblja gostilnic.

Kako pomanjkljiva in površna je bila izobrazba učiteljstva sploh v tem času, dokazuje najbolj ukaz nauč. ministrstva z dne 3. julija 1857, ki je ukazoval, da se mora v ljudskih šolah le to poučevati, kar se dobi v dotičnih berilih in v računstvu se je smelo le poučevati o štirih načinih računanja. — Sploh je ostala naloga splošne ljudske šole od leta 1849.—1869. enaka vkljub lepemu načrtu, ki ga je izdelal Feuchtersleben, zakaj politiško obzorje je onemogočilo sploh vsak reden napredek.

Nekoliko na bolje se je obrnilo glede šolstva, ko je izšel 20. oktobra 1860. l. takozvani „oktobrski diplom“, ki je odpravil navidezno konkordat; a v resnici je ostalo še vse pri starem. Upanje na boljšo bodočnost je dal patent z dne 26. februarja 1861, ki je ustanovil državno zbornico, a burna tedanja doba, kakor tudi bojno rožljanje in vojna leta 1866. — vse to je provzročilo, da je šolstvo bilo potisnjeno v kot.

Zanimivo je pregledovati gmotno stanje tedanjega učiteljstva. Statistične tabele centralne komisije navajajo ta-le števila: Dunajsko učiteljstvo je dobivalo povprečno letno plačo v znesku 346 gld.; a v posameznih škofijah se je plača sukala tako-le: St. Pölten 160 gld., Linz 189 gld., Solnograd 155 gld., sekavska 151 gld., lavantinska 159 gld., goriška 203 gld., tržaška 421 gld., poreška 277 gld., krška 309 gld., briksenska 74 gld., trientinska 71 gld., a dežela predarlska je dajala 94 gld. Mnogo pa je bilo učnih mest, ki so bila združena s plačo 100 gld. za učitelja, a njegov pomočnik je smel upati, da dobi 50 gld. Umevno je, da se je moralo učiteljstvo truditi na vse možne načine, da si je po drugih potih dobilo potrebni kruh in da je spomin na ono dobo ostal kaj živ med narodom, čigar posledice se čutijo tupatam še danes.

Kako počasen in pomanjkljiv je bil napredek šolstva ravno v oni dobi, ko si je osvajala cerkev vso oblast, dokazuje sledeča primera.

Število javnih šol:

Dežela	Leta 1850	Leta 1855	Leta 1860	Leta 1865
Štajersko	554	703	699	689
Koroško	305	328	335	317
Kranjsko	105	240	238	234
Trst in okolica	30	31	37	43
Goriško	128	145	156	144
Istra	102	121	126	147

Število učiteljstva (le posvetnega):

Dežela	Leta 1850	Leta 1855	Leta 1860	Leta 1865
Štajersko	1016	1091	1129	1250
Koroško	387	365	356	442
Kranjsko	179	212	256	308
Trst in okolica, Goriško, Istra	441	414	510	558

Število.

Dežela	Šologodnih otrok		Šoloobiskujočih otrok	
	1855	1865	1855	1865
Štajersko	113335	107905	92571	96486
Koroško	33798	32644	24589	26828
Kranjsko	56684	51696	19012	26812
Trst in okolica, Goriško, Istra	63655	65332	28836	31119

Dne 20. oktobra je bilo naučno ministrstvo odpravljeno in na njegovo mesto je prišel poseben oddelek v ministrstvu, znan pod imenom „Abteilung für Kultus u. Unterricht“, ki mu je načeloval od 2. februarja 1861. l. do 27. julija 1865 Anton vitez pl. Schmerling, pozneje do 7. februarja 1867 Belcredi, a končno pl. Beust do 2. marca 1867. Tega dne se je zopet ustanovilo naučno ministrstvo in načeloval mu je do 30. dec. 1869 vitez pl. Hye, a od tu dalje dr. Leopold Hasner.

Zahteva po preosnovi šolskega zakona je postajala v Avstriji od dne do dne glasneja, posebno pa od leta 1866. po nesrrčni vojni z Nemčijo. Oglašale so se razne korporacije, a tudi narodi sami so prišli do zaključka, da tako ne more dalje iti. V državni zbornici je vložil klub Herbst-Kaisersfeld dne 11. m a j a 1867 p e t i c i j o z a l o č i t e v š o l e o d c e r k v e.

Tudi stolno mesto Dunaj je zahtevalo, da se naj izroči šolstvo občinam. In prvi avstrijski vseučiteljski shod, ki je zboroval na Dunaju od 5.—6. sept. l. 1867, je imel sledeči program: Samostojnost šole in nadzorstvo nad njo naj se izroči posvetnim šolnikom. — Podaljšanje šolske obveznosti do 8 let in zvišanje učne snovi. — Obligatoričen pouk v telovadbi. — Prostost učne metode in prosta izber učil. — Preosnova učiteljišč. — Ustanovitev učiteljskih nadaljevalnih izobraževalnih tečajev. — Ustanovitev odgojevalnih društev. — Pravovarstvo učiteljev. — Sodelovanje učiteljstva pri raznih šol. zakonodajstvih. — Odprava šolnine, uvedba šol. davka.

Zakon z dne 21. dec. 1867 je porodil državne zakone, ki obsegajo temelj poznejšemu šolskemu zakonu, a takozvani majski zakon z dne 25. maja 1868 je dal pravec šolskemu zakonu, ki ga je predložil dne 2. marca 1869 tedanji naučni minister pl. Hasner na zahtevo mnogih poslancev. Generalna debata o tem zakonu se je vršila dne 21.—24. aprila, ki je bila kaj zanimiva, Poslanec Greuter je govoril kontra, a poslanec Schindler pro, 23. aprila je zakon zagovarjal naučni minister pl. Hasner in slednjič je bil sprejet z velikanskim navdušenjem skoro soglasno, namreč s 111 glasovi proti 4.

In dne 14. maja 1869. l. je dobil zakon najvišjo sankcijo. Slednjič je zanimivo še sledeče dejstvo: letošnji jubilej se zlaga tudi po dnevih z letom 1869., zakaj tudi onega leta je bil 10. maj, ko se je ta zakon pretresaval v gospodski zbornici, ponedeljek, a dan najvišje sankcije tudi petek.

(Konec.)

*) Ta missio canonica je igrala važno ulogo pri zatvoritvi dunajskih zavodov društva „Freie Schule“.
Op. pis.

Ljudska šola na kmetih.

Na lanski glavni skupščini naše nerazrušne „Zaveze“ v Gorici je govoril tovariš E. G a n g l o šoli in kmetiškem vprašanju. Njegovo predavanje in njegovi predlogi — oboje sedaj izdano v posebni knjižici in razposlano širom slovenskih kvonovin — so zbudili med našim vrlim in značajnim naprednim učiteljstvom vobče zanimanje. Naši napredni tovariši, izkušeni tako v šolskem kakor v kmetiškem vprašanju, so se lotili temeljitega proučavanja tega velevažnega predmeta.

Sad tega proučavanja in bogatih izkušenj sta dva potrebna učna načrta o kmetijskem pouku v postojnskem glavarstvu, ki jih priobčujemo z namenom, d a s e d a l j e i n v s e o b č e p r o u č a v a t a ter se na podlagi teh n a č r t o v u s t v a r i t e m e l j b o d o č i l j u d s k i š o l i n a k m e t i h z a k m e t i š k o l j u d s t v o.

I.

Podrobni učni načrt o kmetijskem pouku na šolah vipavskega sodnega okraja — izvzemši šol na Colu in v Podkraju — nam je poslal tovariš Anton S k a l a, nadučitelj v Vipavi. Govoril je o njem na občnem zboru „Učiteljskega društva za postojnski okraj“ v Postojni dne 6. maja t. l.*)

*

Častiti zbor! Na prijazno vabilo našega neumorno delavnega društvenega tajnika, tov. Rudolfa Horvata v Zagorju, sem prevzel sestavo podrobnega učnega načrta o kmetijskem pouku za šole v vipavskem sodnem okraju.

Prav rad sem ustregel tej želji, čeravno dana mi naloga ni baš prijetna in lahka.

Kar se tiče kmetijstva, se razlikuje vipavski sodni okraj spričo svoje nizke geografične leže in toplega podnebja precej od drugih sodnih okrajev našega obširnega glavarstva. Zato mora biti pa tudi kmetijski pouk na Vipavskem vse drugače urejen kakor na Pivki in v bistriški dolini.

Tvarino kmetijskega pouka sem porazdelil na d v a t e č a j a in sem odmeril vsakemu tečaju po 40 ur za teoretičen pouk; praktičnemu pouku pa nisem določil gotovega števila ur, ker se ravnajo praktične vaje po potrebi dela, po ugodnosti časa in tudi po ročnosti učencev.

Tvarina je dalje tako uravnana, da se lahko poljubno premelje v dvoletnem turnusu; zato ni obvezno držati se vzporeda razvrščene tvarine v spodaj navedenem načrtu, marveč je vsakemu na prosto dano, da si vsak za svojo šolo napravi mesečne urnike iz v načrtu določene tvarine tako, da bo pouk prilagoden času in kraju.

Ker je pa tvarine kmetijskega pouka precej in bi se morebiti komu zdelo, da je ni mogoče z otroki prebaviti v tako pičlo odmerjenem času, pripomnim pa to-le:

1. Učitelj uči le najpotrebnejše od navedene tvarine in le to, kar zamorejo otroci razumeti.

2. Učitelj imej vedno pred očmi, da ima otroke pred sabo, ki jih ima poučiti, ne pa zrele može, s katerimi bi lahko na dolgo in široko govoril o potrebi in koristi raznih kmetijskih vprašanj.

Končno priporočam učiteljem sledeče pomožnje knjige pri kmetijskem pouku, in sicer:

V. Rohrmann: Poljedelstvo.
Fr. Povše: Umni kmetovalec.
G. Pirc: Vrtnarstvo.
R. Dolenc: Sadjarstvo.
Fr. Dular: Domači živinozdravnik.
Fr. Gombač: Novo vinogradništvo. Umno kletarstvo. Gospodarski nauki družbe sv. Mohorja iz l. 1907.
Ant. Kosi: Umni kletar.
V. Rohrmann: Kmetijsko gospodarstvo.
Iv. Lapajne: Slovenski posojilničar.
Dr. E. Volčič: Občni zemljiško knjižni zakon.
Razni letniki „Kmetovalca“.

Tozadevne nemške knjige so pa navedene v Heinzu na str. 585.

*) Drugi podrobni učni načrt nam je poslal tov. J. G r a d, nadučitelj v Košani. Priobčimo ga takoj, ko bomo gotovi s tem. V obeh načrtih je priobčen m a k s i m u m, ki bi se mogel doseči.
Uredn.